

Časopis „Poslovne studije”, 2015, 13–14:

UDK 008:316.334.3

Rad primljen: 03.04.2015.

DOI: DOI:10.7251/POS1514043M

Rad odobren: 14.04.2015.

Originalan naučni rad

Marković, dr Danilo Ž.¹

SAVREMENE INTERKONTINENTALNE ANTINEOLIBERALNE INTEGRACIJE – VESNICI NOVE, PRAVEDNIJE I HUMANIJE (PLANETARNE) LJUDSKE CIVILIZACIJE

Rezime: *Autor u radu polazi od ukazivanja da u savremenom višepolarnom globalizirajućem društvu postoji više unikalnih civilizacija koje u svojoj ukupnosti čine ljudsku civilizaciju čija evolucija predstavlja sadržaj ljudske istorije. U takvom pristupu autor unikalne civilizacije promišlja sa stanovišta osobne evolucije čoveka kao stvaraoca unikalnih kultura, kao osnovnog supstrata unikalnih civilizacija ukazujući na anticivilizacijski karakter pokušaja negiranja (posebno „gašenja“ unikalnih kultura, tj. civilizacija). U takvom pristupu autor ukazuje na determinante (obiocenoze i etnocenoze) posebnih društvenih grupa, posebno naroda i nacija. Time autor u razmatranju odnosa civilizacija i promena povezuje nastanak posebnih civilizacija i njihove odnose, ukazujući na to da raznovrsnost oblika društvenog života predstavlja izraz bogatstva ljudskog stvaralaštva, a negiranje raznoobraznosti predstavlja negiranje tog bogatstva stvaralaštva čoveka i ljudskog roda. Zato je stvaranje opšteltjudske (planetarne) civilizacije moguće uz očuvanje unikalnih civilizacija i njihovih tvorevina u odnosima prožimanja i očuvanja i unapređivanja vrednosti unikalnih civilizacija i čoveka, njihovog tvorca, u njihovom dostojanstvu. U kontekstu ovakvog pristupa, autor civilizacijske interakcije, čak i na prostoru više kontinentata, kao što su ŠSK, Evroazijska unija i BRIKS, razmatra kao vesnike buduće pravičnije planetarne civilizacije.*

¹ Redovni profesor, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Ključne reči: *civilizacija, čovek, evolucija, kultura, društvo.*

JEL klasifikacija: *D, F, F5, F6.*

UVOD

U savremenom ekobilizirajućem društvu višepolarnog sveta, u svetskoj zajednici postoji više oblika integracija sa posebnim obeležjima. Osnovni kriterijum njihovog razlikovanja predstavlja odnos prema nacionalnom identitetu i državnom suverenitetu. Na osnovu tog razlikovanja može se procenjivati i odnos pojedinki integracija prema očuvanju raznovrsnosti identiteta i suvereniteta kao bogatstvu raznovrsnosti ljudskog stvaralaštva. Kao bitna obeležja čoveka kao svesnog stvaralačkog i vrednosnog bića. A isto znači da bi integracije bile u sklopu sa razvojem društva u oblicima koji ne protivreče suštini čoveka, tj. doprinosile humanijem obliku ljudske civilizacije, ne bi trebalo da dovode do identifikacije nacija i do desuverentnosti njihovom društvu. A upravo to ovom pisanju postaje razlika između najpoznatijih integracija u Evropi i Evroaziji u drugim oblicima integracija npr. EU i BRIKSA.

1. EVOLUCIJA CIVILIZACIJE PREDSTAVLJA SADRŽAJ LJUDSKE ISTORIJE

1. Civilizacija je relativno nov pojam. O njenom sadržaju vođene su i vode se mnoge rasprave uz naglašavanje ne samo saglasnosti o njenom sadržaju, već i o njenoj budućnosti. Ideju i njeno pojmovno određenje otpočeli su i u znatnoj meri razvili francuski mislioci osamnaestog veka *kao suprotnost ideji varvarizma*. Cilj tih razmatranja bio je šta je to civilizovano da bi bilo prihvaćeno u međunarodnom sistemu. U razmatranjima postepeno je prihvaćeno više civilizacija od kojih je svaka civilizacija na svoj način, tj. da evolucija predstavlja sadržaj ljudske istorije.

Evolucija civilizacije zašla je u novu društvenu epohu globalnog društva koja se iskazuje razvojem novih resursa i mnogim protivrečnostima us-

lovljenim ograničenošću zemljom – zemljištem za privređivanje i kiselom vodom (vodom za piće), što dovodi do promena u tekućoj civilizaciji u toj meri da se ukazuje ne samo na njenu promenu već dovodi u pitanje i njen opstanak (Žukov 1996, 8). Takva percepcija tekuće civilizacije praćena je ne samo porastom interesovanja njenog proučavanja i u tom kontekstu i *sagledavanja njene budućnosti* (Akumov 2012, 135). *U takvom nastojanju dolazi i do promišljanja društvenog ponašanja* (Elste 2014, 20), *njegovog uticaja na razvoj i tok ne samo civilizacije u njenoj složenoj ukupnosti, kao zbira međusobno povezanih, najčešće međuuslovljenih društvenih fenomena i pojava*. U ovom smislu civilizacije se shvataju kao najveće „mi“ unutar koga se osećamo kulturno, kao kod kuće, za razliku od svih drugih „njih“ tamo i negde (Huntington 2000, 96). Civilizacija je relativno nov pojam.

U svetu postoji više civilizacija, ne samo u fazama njegovog evolutivnog razvoja, već i u istoj etapi njegovog razvoja. Obeležja civilizacije postoje u svakoj etapi u kojoj se razvija njena civilizacija. Tako se kroz istoriju ljudskog društva susreću razne unikalne civilizacije raznih njegovih faza razvoja i u okviru jedne etape. Svet je bio višepolaran i ostao višepolaran. Njegova višepolarnost proizlazi iz bogatstva raznorodnosti stvaralaštva čoveka i oblika njegovog društvenog života. U tom bogatstvu raznovrsnosti dolazi do susretanja raznih unikalnih civilizacija njihovog sukobljavanja različitost intenziteta po njihovom poimanju različitih intenziteta.

Čovek, a posebno savremeni čovek, istraživao je koje pravce razvoja da izabere da bi stvorio bolju budućnost u kojoj će on kontrolisati napredak umesto da mu se potčini. U ovom smislu, otkad je počeo da stvara svoju civilizaciju, to čini i u savremenom i u uslovima globalne civilizacije (Major 1991, 52). Proučavanje nastanka ljudske civilizacije pokazuje da čovek te civilizacije stvara, a njegova stvaralačka delatnost ne samo neodvojiva, već proizvod osobnosti kao stvaraoca i u neposrednoj vezi – povezanosti sa čovekovim telom koje je oformljeno u evoluciji čoveka, u kojoj njegovo telo predstavlja uzajamnost složenog mehanizma sa tragovima kosmofizike, biogenetike i socijalno-kulturne evolucije tako da je čovek različit – *unikalan* i predstavlja najveću provokaciju čovekove mudrosti koja može/mora naći pristup ovakvom biću. U stvari, na biološkom integritetu i biološkoj unikalnosti, sposobnosti razvoja i kulturnog identiteta može se

zasnovati autentičnost suverenost čoveka, osnova svakom, posebno nacionalnog suvereniteta i pravičnosti društva (Major 1991, 128) na globalnom nivou i suverenosti i pravičnosti u konkretnim oblicima društvenog života.

2. Ovako shvaćen čovek živi u svetu koji stvara svojom delatnošću, živeći i delujući u okviru pojedinih obika zajedničkog života, koji takođe utiču na čoveka i njegovo stvaralaštvo tako da okruženje takođe utiče na njegovu aktivnost kojom on stvara svoju civilizaciju. Čovekova civilizacija obuhvata ukupnost svih čovekovih otkrića i izuma, iskazujući zbir ideja koje su u optičaju i zbir tehničkih postupaka i stepen savršenstva nauke, umetnosti i industrijske tehnike, pokazujući određeno stanje porodičnog i socijalnog uređenja i svih emocionalnih ustanova i razmera stanja privatnog i društvenog života sagledanih u njihovom jedinstvu (Akumov 2012, 42).

Međutim, kao stvaraoca svoje istorije, čoveka treba posmatrati i u kontekstu nastanka njegovih društvenih grupa koje stvara povezujući svoja ponašanja koje te grupe (najčešće) utiču određujuće na njegovo stvaralaštvo u kom smislu treba uvažavati faktore koji utiču određujuće na te društvene grupe, a to znači i uticaj okruženja na njih, i preko tog uticaja i uticaj na čoveka, njegovu specifičnu suverenost, i stvaralačku delotvornost.

Po teoriji *pasioniranosti*, čiji je najpoznatiji predstavnik, a može se reći i osnivač, ruski naučnik Gumilev Lav Nikolaevič (1912–1992), nastanak jednog naroda predstavlja lokalnu varijantu unutrašnjeg oblikovanja uslovljenog uticajem istorijskog i pejzažnog činioca. Kao elementi prirode, etnosti ulaze u sastav dinamičkih sistema u kojima se nalaze dobra, životinje, biljne kulture, prirodni i veštački delovi, rudno bogatstvo i predmeti kulture. To su analogni biocenzama, tzv. etnocenoze. *Etničnost je, po ovoj teoriji, prirodna osobina čoveka, a etnička pripadnost se oseća kao prirodna činjenica.* U neponovljenom sklopu određenog pejzaža nastaju izvesni etnosi, a predeli utiču na duhovnost i obličje naroda (planine, stene, reke, jezera, šume) oblikuju etnose ništa manje od njihove religioznosti. U ovom smislu treba shvatiti da nastanak novog etnosa zahteva i pojavu novog činioca (Baburin 2009, 529).

3. Postoji više definicija civilizacije. One nastoje da potpunije izraze suštinu civilizacije kao oblika društvenog života, ne svodeći njeno značenje samo

na označavanje kulture, građanstva i obrazovanosti (Baburin 2009, 529). *Termin civilizacija je jedan od najsloženijih termina i obuhvata ukupnost svih čovekovih otkrića i izuma i iskazujući zbir ideja koje su u opticaju i tehničkih postupaka, izražavajući stepen savršenstva nauke, umetnosti i industrijske tehnike i određeno stanje porodičnog i socijalnog uređenja i uopšte svih socijalnih ustanova rezimirajući stanje privatnog i društvenog života sagledanih u njihovom jedinstvu.* Prihvaćeno je gledište o množini civilizacija, tj. „da postoje mnoge civilizacije od kojih je svaka civilizovana na svoj način“, i to je dovelo do potrebe stvaranja definicije koja bi izražavala ono što je zajedničko svim civilizacijama.

U razvoju ljudskog društva postojalo je više civilizacija i više civilizacija u istom vremenskom periodu. Međutim, ako preovlađuje gledište o pluralizmu civilizacija, *ne postoji saglasnost o njihovom broju u pojedinim periodima ljudske istorije.* Arnold Tojnbi smatra da je u istojiji ljudskog društva nastalo 26 civilizacija, od kojih su četiri bile neuspešne, „mrtvorodenčad“, šesnaest su propale (mrtve su), a samo deset žive. Tako je, smatra Tojnbi (1970, 532), ostalo ne više od deset civilizacija od dvadeset šest, uključujući od tri do pet zaustavljenih. Ovih su deset civilizacija – kaže Tojnbi – *naše sopstveno zapadno društvo, glavni deo pravoslavnog hrišćanstva na Bliskom istoku, ogranak pravoslavnog hrišćanstva u Rusiji, islamsko društvo, hindusko društvo, glavni deo dalekoistočnog društva u Kini i ogranak dalekoistočnog društva u Japanu, zajedno sa tri zaustavljene civilizacije Polinežana, Eskima i Nomada.* Bliže razmatrajući ovih deset preživelih civilizacija, Tojnbi je smatrao da su polinežanska i nomadska civilizacija bile u svojoj poslednjoj agoniji, i da su sedam od ostalih osam sve u manjem ili većem stepenu pod pretnjom da ih uništi ili asimilira civilizacija Zapada. Štaviše, ne manje nego šest od ovih sedam civilizacija čija je egzistencija ugrožena (to znači sve osim eskimske civilizacije, čiji je rast bio zaustavljen u njeno rano doba) pokazuju da su već pretrpele slom i počele da se raspadaju (Tojnbi 1970, 238).

Polazeći od shvatanja o postojanju više civilizacija u istoriji društva, Tojnbi analizira njihov nastanak, razvoj (rast) i kraj (umiranje). *Nastanak civilizacija on objašnjava kao dramu izazova i odgovora,* tako „da je razlog zašto je jedno predstavljalo drugom ležao u tom što svaki od odgovora ne

samo da je bio uspešan u odnosu na poseban izazov koji ga je podstakao i takođe poslužio i kao sredstvo za stvaranje novog izazova što je svaki put izrastao iz ove situacije stvorene uspešnim odgovorom.“ Razmatrajući ne samo uzroke nastanka već i proces nestanka (raspadanja) civilizacija, Tojnbi razlikuje pretposlednji stupanj „u opadanju i padu“ civilizacije od procesa njenog nestanka (Erasov 2001, 63). U ovom smislu on ukazuje da je jedno od „najupadljivijih obeležja raspadanja „civilizacije“ pojava stupanja u opadanju i padu, kad civilizacija u raspadanju odlaže svoju smrt predajući se nasilnom političkom ujedinjenju u okviru „univerzalne države“ (Tojnbi 1970, 239). Uzroke procesa raspadanja civilizacija on objašnjava na sledeći način: „Kad se u istoriji bilo kojeg društva stvaralačka manjina degeneriše u nešto što je samo vladajuća manjina koja pokušava silom da zadrži poziciju koju više ne zaslužuje, na drugoj strani je odvajanje proletarijata koji se više ne divi spontano vladajućem elementu niti ga slobodno podržava i koji se buni protiv toga što ga svedu na status nevernog „većito poraženog“ (Tojnbi 1970, 239). Na liniji ovakvog razmišljanja Tojnbi zaključuje da se „priroda i slom civilizacije može sažeti u tri tačke: neuspeh stvaralačke snage manjine, od strane većine kao odgovor na ovo i dosledno gubitak društvenog jedinstva u društvu kao celini“. U stvari, Tojnbi smatra da je krajnji i osnovni uzrok sloma civilizacija „provala unutrašnjeg nesklada posredstvom kojeg civilizacije gube svoju moć samoodređenja“ (Tojnbi 1970, 298). Tojnbi je nastojao da otkrije i formuliše, ako ne naučnu zakonitost, ono makar neku objektivnu pravilnost u nastanku i nestanku civilizacija. Njegovo delo *Istraživanje istorije* dr Radomir Lukić (1914–1999) označio je kao monumentalno, uz ukazivanje da Tojnbi u objašnjenju istorije iskazuje, u određenom smislu, naivnost u nedovoljnom vođenju računa o ekonomskim činiocima i tvorevinama duha u nastanku i umiranju pojedinih civilizacija (Tojnbi 1970, 239).

4. *U savremenom svetu, zahvaćenom procesom globalizacije, tj. stvaranjem jedinstvenog ekonomskog, političkog i kulturnog prostranstva na planeti Zemlji – stvaranjem „svetskog društva“ – postoji više unikalnih civilizacija.* Međutim, postoje razlike u identifikaciji pojedinih od njih, obeležja i različita shvatanja u objašnjenju njihovog odnosa i njihove istorijske perspektive. Tako su, po jednom gledištu, važnije civilizacije *sinička*

(koja obuhvata zajedničku kulturu Kine i kineskih zajednica u Južnoj Aziji i izvan Kine, kao i kulture Vijetnama i Koreje), *japanska, hindu, islamska, zapadna, latinoamerička i afrička* (Huntington 2000, 48). Po drugom shvatanju, važnije civilizacije su: *zapadna, kineska, japanska, hindu, slovensko-pravoslavna, latino-američka i afrička*. Razlike u broju i nabrajanju važnijih civilizacija proizlaze iz kriterijuma i njihove identifikacije. Ali, bez obzira na razlike u tim kriterijumima, religija je često glavna određujuća karakteristika civilizacije. U ovom smislu je i Veber ukazivao da su, od pet svetskih religija, četiri – hrišćanstvo, islam, hinduizam i konfučijanizam – povezane sa važnijim civilizacijama. *Među civilizacijama postoje suštinske razlike i u jeziku, kulturi, istoriji i političkoj praksi*. Ali, razlika u religiji je „još uvek najteža posebnost, *differentia specifica* civilizacije. Vrednosne matrice pojedinih unikalnih civilizacija ne samo da se razlikuju već potenciraju rasplamsavanje fundamentalističkih pokreta za njihovo očuvanje i reafirmaciju u smislu pokreta za njihovo očuvanje i reafirmaciju u smislu povratka korenima i zaštitu od tuđe „vrednosne infekcije“ (Huntington 1995, 27).

U stvari, u svetu, pa i u savremenom svetu, postojalo je i postoji više unikalnih civilizacija, a „granice civilizacija određuju objektivne međe uticaja velikih država, obrazujući stabilne, velike prostore srodnih naroda i država“ (Zjuganov 1999, 239). Međutim, dok su u ranijoj istoriji ljudskog društva civilizacije bile razdvojene vremenom i prostorom (i među njima dodiri nisu postojali, ili bili ograničeni i povremeni) (Huntington 1995, 52), *u novoj istoriji, posebno razvojem sredstava rada i komunikacija, dodiri civilizacija postaju realnost, naročito krajem XIX i početkom XX veka, da bi krajem dvadesetog veka, procesom globalizacije došlo ne samo do dodira, već po nekim shvatanjima, i do sukoba civilizacija*. Ova predviđanja kao da se ostvaruju, *u novom svetu najvažniji i najopasniji sukobi su sukobi između ljudi koji pripadaju različitim kulturnim entitetima, plemenski ratovi i etički sukobi događaju se unutar civilizacija*. Nasilje između država i grupa iz različitih civilizacija nosi u sebi potencijal da eskalira kako se druge države i grupe iz ovih civilizacija okupljaju da podrže „srodne zemlje“. U ovom smislu kao da se ukazuje na to da su konflikti između glavnih kulturnih grupacija u svetu, tj. unikalnih civili-

zacija: zapadne, islamske, konfučijanske, japanske, indijske itd. sve češći (Fukujama 1997, 15).

Za razumevanje postojećih ili potencijalnih konflikata među civilizacijama treba uzeti u obzir i podelu civilizacija u dva tipa – *istočnu i zapadnu*. Kriterijum ove podele nije geografski faktor već njihova različita materijalna i duhovna struktura. Kao obeležja *istočne civilizacije* najčešće se navode: *netržišna privreda, ograničena privredna samostalnost i preduzetnička inicijativa proizvođača, stroga hijerarhijska podela i princip despotizma autoritarne vrhovne vlasti i pogled na svet koji proizlazi iz duha religije, nacionalne ili klasne ideologije*. Međutim, *dok su obeležja istočne civilizacije data dosta pojednostavljeno, to je ukazivanje na obeležja za zapadne civilizacije dosta složenije. Ona, uopšteno govoreći, ima obeležja suprotna od obeležja istočne civilizacije*, pre svega u njenom odnosu prema tradiciji, i njena osnovna obeležja su: *tržišna ekonomija, priznanje čoveka kao vrednosti, pravna ravnopravnost (jednakost) i druga obeležja koja korespondiraju sa ovim obeležjima* (Givišvili 2001, 1114). Međutim, pošto se radi o grupama civilizacija, ovo grupisanje treba shvatiti kao najopštije uz mogućnost pojedinih unikalnih civilizacija (svrstanih u ove tipove) da imaju i obeležja svojstvena samo tim civilizacijama. Isto tako, u okviru njih, kao „podsistemi“ mogu postojati i posebne civilizacije. Tako u okviru zapadne civilizacije postoji *evropska civilizacija*. Ona postoji budući da civilizacije raznih država Evrope ispoljavaju svoje jedinstvo i, uprkos razlici vremena, mesta i okolnosti, civilizacija „proizlazi iz gotovo istorijskih činjenica, povezana je sličnim načelima i skoro svuda vodi istim posledicama. Po nekim shvatanjima, ona je u velikoj meri i rezultat vekovne borbe protiv ugrožavanja iz Azije (Baburin 2009, 524).

5. *Socijalno-ekonomsku matricu zapadne civilizacije čini kapitalizam neoliberalni (koji u neku ruku i na neki način dobija univerzalni karakter neoliberalnog kapitalizma a saznavnu teoriju postmodernizma. Glavne okosnice ekonomske filozofije liberalizma kao novog doba moderne čine shvatanja ljudske individue kao mere stvari; ubeđenje u svetost privatne svojine, potvrđivanje jednakih mogućnosti kao moralnog zakona društva, uverenost u „ugovorni“ osnov svih društveno-političkih ustanova uključujući i državu; ukidanje svih državnih, verskih i staleških autoriteta*

koji pretenduju na „opšteobaveznu istinu“, prvenstvo tržišnih odnosa nad svim ostalim oblicima politike (teza „ekonomija – to je sudbina; stvaranje građanskog društva“ bez staleža, nacije i religija umesto tradicionalne države, i ubedenost da istorijski put zapadnih naroda i zemalja predstavlja univerzalni model razvoja i programa za čitav svet, koji se mora uzeti za merilo i uzor (Dugin 2013, 32). Evolutivnim razvojem liberalnog kapitalizma, označavanog kao moderna nastaje postliberalizam označen kao postmoderna. Njegov osnovni sadržaj predstavlja inoviranu preformulaciju sadržaja moderne, ili čak i formulisanje novih njegovih groteski od kojih su značajnije: mera stvari nije više individua nego pstindividua „individua“, ... i podrugljivo shvatanje delova čoveka; privatna svojina se obožostvoruje „transcendizuje“ i pretvara iz onoga što čovek poseduje u ono što samog čoveka poseduje; nestaju svi oblici vanindividualnih autoriteta uopšte, svaka individua može da misli o svetu šta god hoće, što predstavlja krizu uopštavajuće racionalnosti, a teza „ekonomija – to je sudbina“ prelazi na tezu „brojčani kod – to je sudbina“. Međutim, navodimo ove prelaske od shvatanja liberalizma na shvatanja postliberalizma i postmoderne radi upućivanja na ozbiljnost potreba proučavanja promena u ideologiji od moderne u postmodernu u kritičkom promišljanju kapitalizma i shvatanja suštine krize kapitalizma na globalnom nivou (Dugin 2013, 40).

Zapadna civilizacija nalazi se permanentno u stanju unutrašnjeg rata. Pre otprilike jednog veka, došlo je do opšteg nereda u njoj, *iskazujući protivurečnosti između njenog polaganja prava na racionalnost – moralnu univerzalnost. Nauka i demokratija upadaju u nepravličnost situacija koje su stvorene njenom dominacijom. Ovi fenomeni sami otkrivaju nesposobnost zapadne civilizacije da čini bilo šta drugo osim da širi svoju dominaciju – kao prvo, kao drugo svoje ideale i norme, i, kao treće, naraslu nesposobnost da ono prvo dijalektički poveže sa drugim. Ova civilizacija zapravo otkriva nesposobnost da se širi kao civilizacija* (Nansi 2009, 57). Ona je stvorena na Zapadu i raširila se na celoj planeti i sada puca po svim šavovima. Globalni izazovi su ozbiljni, a ona je izgubila mogućnost da pruža kolektivni i sveobuhvatni odgovor i zato će se ovakav oblik civilizacije raspasti. Kritičari savremenog globalnog kapitalizma koji predstavlja savremena civilizacija Zapada koji daje veliku moć ekonomsku i političku

šašici moćnih. Zato neki smatraju da on predstavlja zlo civilizacije na njemu stvorene, koje prikrivamo državama kapitalizma, i da predstavlja bolest čovečanstva. Draži kapitalizma prikrivaju njegovu protivurečnost koja se ogleda u činjenici da nastali izazovi ne pružaju određene odgovore, što bi rekao A. Tojnbi, čime se iskazuje neodrživost neoliberalnog kapitalizma.

Ako se prihvati ova „dijagnoza“ o neodrživosti kapitalizma i na njemu zasnovane civilizacije, onda se postavlja pitanje u kom pravcu će ići promene u društvu, i da li se može uticati na izbor i ostvarenje pravca promena u civilizacijskim promenama. Odgovor na ovo pitanje daje *Žak Atali*, francuski ekonomista i mislilac u knjizi *Kriza i kratka istorija budućnosti* (2006). Atali smatra da će posle sloma američke imperije promene ići kroz tri talasa. *Prvo* će biti uspostavljeno *hipercarstvo* – ujedinjeno planetarno tržište bez države. Ono će ostati verno američkim vrednostima. *Drugi* talas obeležiće superkonflikti i kolektivni haos. Globalizacija se nastavlja preovladavajućom balkanizacijom i lokalnim dominacijama koji izazivaju konflikte sa velikim rizicima. *Treći* talas karakterisaće se uspostavljanjem nove ravnoteže između tržišta i demokratije. Međutim, ovako označen put razvoja civilizacije neće biti linearan, prošlost i budućnost su delovi jednog procesa, a prošlost nam (uprkos svemu) ukazuje na prigovore koje treba pratiti da bismo nazreli budućnost. Ovakva superdemokratija bi nastala svetskim društvenim ugovorom i ustanovljavanjem institucija globalnog upravljanja, kolektivno i pravično, retkim privrednim resursima. Kako bi se ostvarila superdemokratija iz trećeg talasa razvoja istorije posle raspada zapadne civilizacije, kako zamišlja *Žak Atali* (2009, 18), to bi predstavljalo inauguraciju jedne nove etike ljudske civilizacije. Ali, sumnja se da li je Atalijevo predviđanje i promišljanje superdemokratije teorijski fundirano i praktično ostvarivo. Međutim, ostavljajući istraživačima istorije razvoja ljudskog društva kroz razvoj civilizacije da traže odgovor, ukazujemo da su na ovo pitanje dosadašnja naučna proučavanja planetarne ere pokazala da ona nosi ne samo mnoge opasnosti već i *jednu novu viziju o novoj etapi čovečanstva, o jednom novom tipu društva, koje bi priznajući naciju i domovinu otvorilo jednu federalističku vezu – uniju metanacija* (Popov 2008, 21). Ali, takva globalizacija i univerzalizacija sveta podrazumeva i humanističku svest, koju čovečanstvo do sada nije imalo. Taj globalizam

treba da ujedini slobodne ljude, ali i nacije, jer duboka je zabluda da je moguća sloboda milijardi otuđenih individua bez svesti o pripadnosti vlastitom jezičkom, duhovnom, istorijskom i nacionalnom identitetu. Zato XXI vek, bar u vreme dogledno generacijama kojima pripadamo, neće biti vek izumiranja, već nove afirmacije nacija.

6. U svetu postoji više civilizacija koje se „dodiruju“ i postoji interakcija između njih. U ovom kontekstu postavlja se i pitanje da li globalizacija dovodi i može dovesti do *osporavanja i nestanka pojedinih civilizacija od strane jedne civilizacije (ili) stvaranja jedne svetske civilizacije*. Drugim rečima, ako *globalizacija predstavlja zakonitost u razvoju ljudskog društva, da li takvu zakonitost predstavlja i nastanak svetske civilizacije, sa kakvim sadržajem i obeležjima?* U ovom smislu treba shvatiti i ukazivanje *Arnolda Tojnbija*, koji, pišući o nastanku civilizacija, ukazuje da dolazi *vreme stvaranja harmonične civilizacije, prihvatljive za većinu, koja neće nastati uništavanjem drugih, da bi se razvila na njenim ruševinama, i u kojoj privilegovana manjina neće potčinjavati i tlačiti većinu*. Uslovi za ostvarenje takve harmonične, kako kaže Tojnbij, a mi bismo dodali svetske i planetarne civilizacije, čiji bi geografski prostor bila cela planeta Zemlja, ostvareni su, i ostvaruju se, razvojem na nauči zasnovane tehnologije.

Na ovu činjenicu ukazivao je, još sredinom druge decenije prošlog veka, *Nikola Tesla*, pišući: „Postepeno poništavanje udaljenosti dovešće ljudska bića u bliži dodir i uskladiće njihove poglede“ (Tesla 1995, 410). Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka ostvaren je izuzetno uspešan brak između informacione tehnologije i komunikacija. Računarska tehnika, optički kablovi, satelitske komunikacije i mobilna telefonija omogućavaju jeftino i brzo komuniciranje. U kontekstu ovih promena teče i proces stvaranja globalne svetske kulture. Moćne materijalne sile idu ruku pod ruku sa tkanjem duhovne niti, stvaranjem globalne svetske kulture. Medijska elektronska revolucija i njeni proizvodi, vesti, filmovi, umetničke serije i muzički hitovi prelaze geografske granice, homogenizuju životne uslove, ukuse i poglede. U ovom smislu treba shvatiti i ukazivanje da su „ideje nekada putovale kao deo ljudskog prtljaga“, a danas one putuju „preko vazdušnih puteva i novih tehnologija komunikacije. Ono što vazdušni talasi nose jesu, naravno, vrednosti društva koje ih

pravi.“ Ova interakcija ima nezaustavljiv tok u savremenoj istoriji, ona je planetarna i predstavlja „crvenu nit u razvoju svetske istorije od kraja 19. veka. Ona podrazumeva ne samo povezivanje privrede, robnih, finansijskih i drugih materijalnih tokova u velike multinacionalne sisteme, već i sve življu društvenu, kulturnu, pa i političku komunikaciju i prožimanje među zemljama, narodima, religijama i kontinentima“ (Popov 2008, 58). U savremenom svetu postoji međuzavisnost njegovih delova, uprkos njihovoj raznovrsnosti, neusklađenosti i mnogim suprotnostima i sukobima (Popov 2008, 22).

Polazeći od definicije civilizacije po kojoj ona predstavlja istorijsko-antropološki, socijalno-kulturni i istorijski tip organizacije društva i promena koje nastaju globalizacijom, a koje se na određeni način sintetički izražavaju u nastanku „svetskog društva“, *možemo zaključiti da se globalizacijom ostvaruju uslovi za nastanak nove svetske civilizacije (koja ima planetarni karakter)*. Naime, globalizacija dovodi do kvalitativno više etape u razvoju društva, u kojoj je integrisano u celinu ono što je čovek stvorio i stvara, čiji geografski prostor čini planeta Zemlja. Time su stvoreni uslovi za nastanak civilizacija čiji je razvoj omogućen razvojem proizvodnih snaga koji je zasnovan na integraciji naučnih i tehničkih dostignuća koja je otpočela, a razvijena i unapređena tokom dvadesetog veka. Uzročno-posledični odnos između nauke i proizvodnje doveo je do ubrzanih i svestranih promena označenih kao naučno-tehnološki progres. Ovaj progres omogućio je nov kvalitet ekonomskog razvoja na osnovu novih avangardnih tehnologija, koje omogućavaju proizvodnju novog kvaliteta koja korespondira sa novim tokovima u opštem razvoju društva, i dovode ne samo do niza socijalnih posledica, već i do ostvarivanja pretpostavki za nastavak nove planetarne (svetske) civilizacije.

7. Međutim, *nastanak i razvoj univerzalne planetarne civilizacije ne znači ukidanje unikalnih civilizacija i njihovih kultura, koje predstavljaju njihovo samoodređenje*. Različitost kultura je veran izraz čoveka – stvaraoca, homo sapiensa, i svaki narod ima pravo da sačuva i unapredi svoju kulturu (Losan 2014, 14). Zato adaptacija u globalnom poretku ne treba da se svodi na mehaničko kopiranje i uništavanje vlastitog integriteta. Ali, zaštita specifičnosti svoje kulture „ne znači odsustvo evolucije ili prilagođavanja

dinamici kulture“ planetarnog sveta. Stvaranje svetske planetarne civilizacije zato treba da bude u znaku očuvanja, obogaćenja i širenja kulturnih dobara prošlosti i prihvatanje najvrednijih doprinosa drugih kultura. U ovom smislu je ukazivano da će u 21. veku jedan od ključnih problema biti očuvanje različitih od kulturne jednoobraznosti (Losan 2014, 15).

Ukazivanje na ostvarivanje, procesom globalizacije, uslova za nastanak svetske planetarne civilizacije treba razlikovati od ideje univerzalne civilizacije koja je postojala u 19. i 20. veku. Naime, „u 19. veku ideja o teretu belog čoveka, pomogla je da se opravda proširenje zapadne političke i ekonomske dominacije nad nezapadnim društvima. Na kraju 20. veka ideja univerzalne civilizacije pomaže da se opravda zapadna kulturna dominacija nad ostalim društvima i potreba tih društava da podržavaju zapadnu praksu i instituciju. Međutim, ovakva ideja univerzalne civilizacije nalazi, naišla je i nailazi ne samo na malu podršku u drugim civilizacijama, već i na otvoreno suprotstavljanje nezapadnih zapadnoj civilizaciji. *Savremene nezapadne civilizacije nastoje da očuvaju svoj identitet i kad usvajaju pojedine tekovine zapadne civilizacije, posebno ako se to usvajanje vrši u procesu modernizacije. Skoro sve nazapadne civilizacije postoje jedan ili više milenijuma, imaju iskustva pozajmljivanja od drugih civilizacija na načine kojima su povećavale šanse za njihov sopstveni opstanak (Losan 2014, 14). Zato modernizacija nezapadnih društava, društava koja ne pripadaju zapadnoj civilizaciji, ne znači nužno njihovo pozapadnjačenje. Modernizacijom ta društva ne napuštaju svoje sopstvene kulture i ne usvajaju masovne vrednosti i institucije zapadne civilizacije. Bilo bi, kao što Brodel primećuje, skoro „detinjasto“ misliti da će modernizacija ili „trijumf civilizacije u jedini“ dovesti do kraja mnoštva istorijskih kultura vekovima otelovljenih u velikim svetskim civilizacijama.*

U stvari, promene u ekonomskom razvoju, tj. u disperziji ekonomske razvijenosti i moći među zemljama, ukazuju da posustaje dominacija zapadnih zemalja, a nastaje ekspanzija zemalja nezapadne civilizacije, posebno azijskih zemalja. *Snažan i brz razvoj zemalja Azije (naročito Kine i Indije) iskazan i u razvoju moderne informacione tehnologije koja je omogućena promenama u sadržaju ljudske radne delatnosti i svojim razvojem dalje doprinosi toj promeni preduzima u ekonomskom smislu vodeću ulogu od*

zapadnih zemalja i označava prenošenje ekonomske moći od Zapada na Istok (pre svega na Kinu i Indiju). Taj prenos označava da zrela civilizacija Zapada više ne poseduje ni ekonomski ni demografski dinamizam potreban da svoju volju nametne drugima, Istočni Azijci ekonomski su postali uspešni i počeli da se upoređuju sa Zapadom i razglašavaju superiornost svojih vrednosti i načina života, i time se suprotstavljaju ne samo dominaciji Zapada i imitaciji zapadne kulture i tzv. procesu modernizacije, već i isticanju samobitnosti svojih unikalnih civilizacija.

8. U kontekstu ovakvog promišljanja globalizacije, pluralizma civilizacija u savremenom društvu i njihovog odnosa i stvaranja globalnog megadruštva, pojmovnog određenja svetske civilizacije, treba istraživati i promišljati i nastanak regionalnog povezivanja država koje pripadaju različitim unikalnim civilizacijama, pre svega sa stanovišta njihovog odnosa prema tim i drugim civilizacijama i da li doprinose afirmaciji svetske planetarne civilizacije i usklađivanju pogleda na tu civilizaciju, shvaćenu kao tvorevinu ljudskog rada, doprinoseći njenom očuvanju i razvijanju ili razgrađivanju i uništavanju. U ovom pogledu, posebnu pažnju zaslužuju regionalne organizacije država izvan zapadne civilizacije (moderne i postmoderne) i *moгу svojim suštinskim obeležjima biti alternativa zapadnoj civilizaciji.*

U ovom smislu, unikalne civilizacije, u meri u kojoj su unikalne, tj. postoje samo ili delimično u pojedinim od azijskih zemalja, i stupaju u procese integracije, *moгу predstavljati alternativu zapadnoj civilizaciji.* U određivanju odnosa *svetske civilizacije prema posebnim civilizacijama ima i nekih teškoća povezanih sa mnogoznačnim terminima, označavajući celinu hijerarhizuje socijalno-kulturnih opštosti, prikazujući se kao opštepriznate.* Prvo, to mogu biti, u suštini, etnosocijalni organizmi. Drugo, pojmom civilizacije mogu biti obuhvaćene socio-kulture šireg značenja. Treće, civilizacija može označavati istorijski odnos sociokulturnih pojava u korelaciji sa formacijskim pristupom. Najzad, civilizacija može označavati sva socijalna i kulturna dostignuća čovečanstva, i onda je reč o svetskoj civilizaciji. *Ovako shvaćena svetska civilizacija upija sebe, rezultate delatnosti mnogih pokolenja ljudi, epoha, kontinentata i znanja koja su izdržala proveru vremena u koja su fiksirana u kolektivnom pamćenju čovečanstva i shvatanja društva.*

U kontekstu prethodnih razmatranja, činimo osvrt na osnovna obeležja, nastanak i strukturu, i značaj nekih regionalnih zajednica nastalih izvan zapadne civilizacije, suprotstavljajući i odbacujući njene vrednosti, a u jednoj slobodnoj interpretaciji mogu se smatrati i začecima jedne nove harmonične civilizacije u kojoj manjina neće tlačiti većinu sa bližim dodirima *posebnih civilizacija i usklađenosti njihovih interesa, čineći svetsku planetarnu civilizaciju humanističke provenijencije.*

9. U kontekstu prethodnih razmatranja činimo svrt na osnovna obeležja, nastanak i strukturu nekih integracija unikalnih civilizacija nastalih ne samo izvan zajednica zapadnih država, i izvan sfere zapadne civilizacije, već i o regionalnim zajednicama koje se nalaze na više kontinenta, i čije osnivanje umnogome iskazuje neprihvatanje filozofije državnih integracija koje se iskazuju u *protivljenju integracijama koje se ostvaruju u okviru univerzalizacije robnog privređivanja u uslovima globalnog neoliberalnog kapitalizma u kome* „sa apsolutim kapitalizmom sve teži ka beskonačnosti – profit, izrabljivanje, robna forma globalizacije. Sve postaje roba, pa i ljudi. Ekonomija hoće da bude potpuno autonomna, oslobođena od svega. Bivstvo se redukuje na kvantitet.“

Jedna od prvih organizacija ovakvog karaktera regionalnog organizovanja je *Šangajska organizacija bezbednosti* (ŠOS), stvorena 2001. godine od strane Kine, Kazahstana, Kirgizije, Rusije, Tadžikistana i Uzbekistana. Posle njenog osnivanja, kao posmatrači ili partneri u dijalogu njoj su se pridružili: Avganistan, Indija, Iran, Mongolija, Pakistan, Belorusija, Šri Lanka i Turška. Države posmatrači su kasnije izrazile spremnost (2014) i postale punopravne članice ove organizacije. Širenje ove organizacije ju je ojačalo i dorinelo njenom statusu u međunarodnim odnosima. *Ono po čemu se ova organizacija (ŠOS) razlikuje od drugih organizacija širom planete, izuzev Avganistana, da se suprotstave terorizmu i trgovini opojnim drogama. Time se daje značajan doprinos zaštiti savremenog sveta od pošasti iza koje stoje strukture i njene međunarodne kriminalne grupe često finansirane od pojedinaca i grupa koje svoje delovanje vode „iz senke“.*

Ovakva i slična okupljanja država utiču i utićaće na odnos političkih snaga na globalnom planu, posebno ako se, i kad se, svojom organizacijom i delatnošću, približavaju istočnim ekonomskim i vojnim džinovskim save-

zima, pa i istočnoj civilizaciji (u smislu polarizacije na zapadnu i istočnu civilizaciju čija smo obeležja izložili) i na određen način udaljavaju i zaštićuju od zapadne civilizacije. Time se moć postepeno udaljava – „seli“ od SAD i njihovih saveznika i postaje sve jasnije da Azija u ekonomskom smislu od Zapada preuzima vodeću ulogu. Trenutna faza globalizacije ukazuje na sticanje „punoletstva“ azijskog kontinenta, a posledica toga je prenošenje ekonomske moći od američke dominacije Zapada na Kinu i Indiju. Rečju: Azija u ekonomskom smislu od Zapada preuzima vodeću ulogu. U ovom smislu se ukazuje da, ako je dvadeseti vek bio američki vek i vek ideologija, da će dvadeset prvi vek postati „azijatski“ vek i „vek identiteta“.

Druga regionalna organizacija, koja je po odbacivanju tutorstva razvojnih kapitalističkih (tačnije globalno-kapitalističkih zemalja organizovanih i vođenih interesima SAD i njihovih saveznika, uključujući ne samo težnju za ekonomskom već i vojnom dominacijom sa NATO-om kao instrumentom ostvarivanja, ako treba i vojnom silom, interesa evroatlanske alijanse) i očuvanje vojnih kulturnih i državnih identiteta, jeste *Evroazijska ekonomska unija (EAU)*. *Sporazumom EAU, između ostalog se predviđa i postepeno ukidanje zaštitnih mera i stvaranje zajedničkog tržišta, uključujući najbolje urađene grane privrede kao što su npr. farmaceutska industrija, distribucija električne energije, finansijske usluge i tržište naftnih derivata.* Ali, evroazijski integracioni projekat nije u potpunosti analogan Evropskoj uniji, iako je, može se slobodno reći, u njegovom koncipiranju na određen način uzimao i evropsko iskustvo, uz nastojanje da se izbegnu greške koje su pratile ostvarivanje koncepta Evropske unije. *U ovom smislu se ukazuje da u EU nacionalne institucije imaju šira ovlašćenja, sprovode zajedničku spoljnu politiku i imaju zajedničku valutu, zbog čega se može reći da EU predstavlja viši stepen integrisanosti, koja se izražava i u postojanju zajedničkih organa koji iskazuju viši stepen integrisanosti.* Međutim, *ključni cilj Evroazijske unije nije stvaranje zajedničkih organa, koji bi svojim delovanjem izražavali nadnacionalni stepen integrisanosti njegovih članica, već formiranje jedinstvenog ekonomskog prostora: slobodno kretanje robe i usluga, kapitala, investicija i radne snage.* Ovakav koncept EAU je zaživeo i pokazao pozitivne efekte. Sporazum o osnivanju

Unije stupio je na snagu pošto su ga ratifikovale sve tri države – osnivača. Međutim, nije zatvoren broj članica. Pristup za prijem novih članova je i dalje moguć. Neke države već su pokazale interesovanje za pristupanje ovoj zajednici. *Posebno interesovanje za pristupanje ovoj uniji pokazala je, pre svih, Jermenija, a za njom ne zaostaje Kirgistan, koji može postati član unije 2015. godine.* Uz to, treba imati u vidu da je *porastao broj zemalja i saveza koji su zainteresovani da šire partnerstvo sa članicama Evroazijske unije u cilju sklapanja sporazuma o slobodnoj trgovini* (Losan 2014, 14). Takvih potencijalnih partnera ima oko četrdesetak. U tom smislu treba imati u vidu ne samo pregovore koji se vode sa *Vijetnamom*, već i početak rada zajedničke radne grupe za proučavanje perspektiva stvaranja zone slobodne trgovine sa *Izraelom i Indijom*.

Razmatranje integracije država iskazane i oličene u Evropskoj i Evroazijskoj uniji ukazala su na postupke njihovog nastanka, sadržaja njihovih funkcija i ciljeva čijem ostvarenju teže i posledice koje proizvode na raznim nivoima i u globalnom društvu (i njegove oblike nacionalnog i međunarodnog organizovanja), pružile su priliku i za opštije razmatranje o stupnjevima integracija. U tom i takvom pristupu, po jednom shvatanju, postoji pet integracionih stupnjeva. *Prvi* stupanj iskazuje se u stvaranju zone slobodne trgovine, *drugi* u stvaranju carinske unije, *treći* u stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora, *četvrti* u stvaranju ekonomske unije i *peti* u kome se ekonomskoj integraciji dodaje i politička integracija. Po ovom shvatanju, Evropska unija se nalazi na petom stupnju, a Evroazijska unija tek nastoji da dostigne četvrti stupanj integrisanosti, i to je najviši stupanj integrisanosti Evroazijske unije. Njeno ostvarivanje na petom stupnju otežano je određenim istorijskim iskustvom iz prošlosti, saradnjom u okviru SSSR i nekim njihovim strukturama. Ali, ipak se smatra da će na određeni način i Evroazijska unija proći one stupnjeve integracije kroz koje je prošla i Evropska unija, koja je u početku bila čisto ekonomska tvorevina, a da su se kasnije razvijale spoljnostopolitičke, odbrambene i integracije drugih vrsta, uobličene u sve punijoj političkoj integraciji njenih država članica (Losan 2014, 15). Teoriju u stupnjevima integracija treba svestranije promišljati, posebno sa stanovišta postojećih i očekivanih integracija u savremenom višepolarnom svetu.

U sagledavanju odnosa u raznim oblicima ovih integracija posebno treba pobratiti pažnju da ŠOS nije zajednica u kojoj svi moraju da se povinuju jedinstvenim pravilima (poput Evropske unije). Naprotiv, u ŠOS-u svaka zemlja članica je dovoljno samostalna da izrazi svoje specifične stavove, zatraži za njih podršku, ako ne celokupnog članstva, onda bar jednog njenog dela. U ovom smislu, ilustrativno se može navesti odbijanje Kine da podrži Rusiju (i to značajnu članicu ŠOS-a) u pitanju vojnog sukoba u Ukrajini. U stvari, značajno obeležje funkcionisanja Šangajske organizacije za bezbednost je izuzetna prilagođenost njenih članica najsavremenijim tehnološkim trendovima u svetu. Ta prilagodljivost omogućava im da svoje ekonomije dovedu u stanje stalnog uspona. Ovo se odnosi i na pojedine zemlje – južnoameričke države, čime se front protiv „razvijenih“ zemalja Zapada svakim danom sve više učvršćuje i jača distanciranje od njihove civilizacije koja pripada zapadnoj civilizaciji. Ovim procesom, koji je u osnovi protivrečan, u određenom smislu, s jedne strane, vrši se tehnološko izjednačavanje, daje se prilika svakome (mnogima) da se bave najkomplikovanijim poslovima, ali bez ujednačavanja njihovih „kultura“, bez obzira na to u kojoj državi žive. I tako, mada je ŠOS, u osnovi, bezbednosna organizacija, ona predstavlja i približavanje, tj. stepenicu približavanja ekonomskoj saradnji najrazvijenijih tehnologija.

10. Sa stanovišta stupnjeva integracija država, originalan pristup, po sadržaju i ciljevima čijem ostvarenju teži, predstavlja organizacija BRIK, osnovana u junu 2009. godine, čiji sastav su činile Brazil, Kina, Indija, Rusija. Njegov prvi samit je održan u Jekaterinburgu, a potom, relativno brzo (15. i 16. aprila 2010. godine) održan je njegov drugi samit u Braziliji, na kome je usvojena Deklaracija i predstavljen mehanizam saradnje između zemalja BRIK-a. Treći samit je održan 14. aprila sledeće godine na kome je usvojena Deklaracija i usvojen plan buduće saradnje. Uz to, na ovom samitu jednoglasnom odlukom članova BRIK-a primljena je za ravnopravnog člana Južnoafrička Republika. Zapadnim naučnicima činilo se da je koncept BRIK-a nešto poput nezapadnih zemalja udruženih ambicijom da ugroze primat zapadnih država. No, taj koncept je oduvek bio mnogo više od pomenute stilske figure. BRIK je istorijska alternativa angloameričkom monetarnom i finansijskom sistemu. Pokazatelj nastanka te alternative bila je i odluka BRIK-a od 16/17. jula 2014. godine o

osnivanju nove *razvojne banke sa početnim kapitalom* od 50 milijardi dolara, koji će kasnije moći da se uveća na 100 milijardi. Pored toga, zemlje BRIK-a usaglasile su i stvaranje novog *fonda deviznih rezervi* od 100 milijardi dolara, čime se stvorila mogućnost da „azijski tigrovi“ ne dožive *Volstrit sličan onome koji su doživeli 1997. godine*.

BRIK je nastao kao *objektivna potreba upravljanja promenom u savremenom svetu, koji je višepolaran, složen i dinamičan*. Iskustvo je pokazalo da model međunarodnih odnosa u kome bi se nove odluke donosile iz jednog centra nisu efikasne, često ne urode plodom i, u celini gledano, osuđene su na neuspeh. Upravo zato organizacija BRIK je privlačna za mnoge zemlje koje izražavaju spremnost da uđu u njen sastav, kao npr. Indonezija i Turska. Pritom treba imati u vidu da zemlje BRIK-a (Rusija, Brazil, Kina, Indija i JAR) *predstavljaju novu porodicu država, u kojoj postoji i saosećanje sa teškim sudbinama drugih. S obzirom na to da se odnosi među državama članicama BRIK-a uređuju na ravnopravnim odnosima i sa saosećanjem i za teškoće drugih, može se očekivati da ovaj koncept predstavlja začetak pravednijeg svetskog ekonomskog sistema, što treba posebno imati u vidu u razmatranju civilizacijskih promena i društvene sudbine Rusije kao svojevrsnog stožera tih promena*. U kontekstu ovog i ovakvog pristupa uporednog osvrta na osnove takve globalizacije, karakteristika civilizacija koje ih prate, posebno nekih od tih integracija koje projektuju, a neke i ostvaruju u državama koje pripadaju ne samo različitim civilizacijama, regionalnim i idejnim i ideološkim orijentacijama, ima ključnu ulogu kao stožer tih organizacija. Rusija kao država sa brojnim stanovništvom, kao višenacionalna i višekonfesionalna, ili čak, može se slobodno reći, multi-regionalna zajednica, sa sve životnijom Evroazijskom unijom, zasnovanom na novim i različitim principima od sličnih međudržavnih organizacija, posebno Evroazijske unije, predstavlja alternativu Zapadu, tačnije zapadnoj civilizaciji. Ali, ovu alternativu treba strogim naučnim metodama promišljati, posebno sa stanovišta ukazivanja da Azija u ekonomskom smislu od Zapada preuzima vodeću ulogu i da *trenutna faza globalizacije ukazuje na sticanje „punoletstva“ azijskog kontinenta, što ima za posledicu prenošenje ekonomske moći sa američke dominacije na Kinu i Indiju*. Na istoj liniji treba shvatiti i ukazivanje da u svetu kojim dominira manje nas određuju politička uverenja i ideje

već percepcija naše suštine, samopouzdanje koje stičemo svojim uspesima i poštovanje koje nam drugi ukazuju ili ne ukazuju (Mojsi 2012, 24). U ovakvom pristupu se zaključuje da će, ako je dvadeseti vek bio „američki vek“ i „vek ideologije“, dvadeset prvi vek biti „azijski vek.“ Međutim, da bi se shvatio sadržaj i značaj ovih promena u uslovima globalizacije, potrebno je znanje o njima i njihovo istraživanje. Jer, oni koji ne tragaju za znanjem i ne šire ga oko sebe, ne vide dalje od svog nosa (Major 1991, 256).

ZAKLJUČAK

Značenje globalnih integracionih procesa u savremenom društvu i čovekov odnos i njegovih različitih oblika organizovanja treba razmatrati u kontekstu tekućeg procesa globalizacije kao višestepenog procesa svojevrsnog ujedinjavanja ljudskog roda – čovečanstva na planeti Zemlji, koje je, kako reče prof. Lukić, ujedinjeno i razjedinjeno. Naime, raznim procesima integracije postoji tendencija da se na našoj planeti oformi globalno društvo sa jedinstvenom civilizacijom. Međutim, takvo društvo – globalno – iako ukupnost svih konkretnih društava u njihovoj harmoničnoj celini i jedinstvenim kategorijalnim i opšteprihvaćenim sistemom vrednosti kao izrazu i jedinstvene civilizacije nije još ostvareno, a pitanje je da li će u budućnosti biti ostvarena, budući da postojanje raznovrsnih društvenih vrednosti čiji je tvorac čovek vrlo složen i osobit po svom stvaralaštvu. Jer, svaki čovek je po svojoj prirodi unikalan i neponovljiv, pošto njegovo telo predstavlja uzajamnost složenih mehanizama sa tragovima kosmofizičke, biogenetičke i socijalno-kulturne evolucije. Uz to, svaki čovek je različit, unikatan, i predstavlja najveću provokaciju čovekove mudrosti koja mora naći pristup svakom biću. U stvari, samo se na biološkom integritetu, na biološkoj unikalnosti i sposobnosti razvoja i kulturnog identiteta može zasnivati autentičan suverenitet, osnova svakog, posebno nacionalnog suvereniteta i pravilnosti društva na globalnom nivou i suverenost na pravičnosti u konkretnim oblicima života. Pravičnost je isto onoliko važna koliko i ekonomska motivacija, kojoj ekonomisti poklanjaju neuporedivo više pažnje (Major 1991, 256).

LITERATURA

1. Жуков, Василий Иванович. 1996. *Социјални развој и цивилизација; дијалектичка зависност*. Москва: Московскогo универсистема.
2. Яковлев, Владимир Николаевич. 2012. *Цивилизацији в XXI веке проблеми и перспективи*. Москва: Московскогo универсистема.
3. Elster, Jon. 2014. *Kako objasniti društveno ponašanje*. Beograd: Službeni glasnik.
4. Hantington, Sémюэл Fíllips 2000. *Sukob civilizacija*. Podgorica: CID– Romanov.
5. Major, Federiko. 1991. *Sutra je uvek kasno*. Beograd: Jugoslovenska revija.
6. Гумилев, Лев Николаевич. 2012. *Глобалистика персоналии, организациии*. Москва: Алфа-М.
7. Tojnbi, Arnold. (1889–1975) svoja razmišljanja o civilizacijama izneo je u delu *A study of History*, T 1-12 (1934–1961) iz koga je kod nas napravljen izbor u dva toma u prevodu Lukić, Miodrag. 1970. *Istraživanje istorije I i II*, Beograd: Prosveta.
8. Ерасов, Борис Сергеевич. 2001. *Сравнительное изучение цивилизациии*. Москва: Московскогo универсистема.
9. Aleksić, Jordan. 1995. *Šesta dimenzija: horizonti kulture*. Beograd: Ekolibri.
10. Zjuganov, Genadij. 1999. *Ruska geopolitika*. Beograd: Kultura.
11. Fukujama, Fransis. 1997. *Sudar kultura*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
12. Василјевич, Гивишвилигиви. 2001. *Цивилизација*. Москва: Глобалистика–Енциклопедија.
13. Гельевич Дугин, Александар. 2013. *Четврта политичка теорија*. Београд: MUR publishing.
14. Žan-Люк, Nansi. 2009. *O nesposobnosti Zapada da se širi kao civilizacija*. Beograd: NIN.

15. Atali, Žak. 2009. *Kratka istorija budućnosti*. Beograd: NIN.
16. Popov, Čedomir. 2008. *Vrednosti srpskog društva za budućnost, šta Srbija mora činiti u XXI veku*. Beograd: NIN.
17. Tesla, Nikola. 1995. *Članci*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
18. Basta, Danilo. 2015. *Zdravstvuj Dijego, mladi prijatelju istine i slobode*, Beograd: Nolit.
19. Majer, Džon. 2012. *Geopolitika emocija*. Beograd: Clio.
20. Лосан, Алексеј. 2014. *Оснива ли Русија нову Европску унију или нови СССР*, Београд: Геополитика.
21. Рештњиков, Леонилд. 2013. *Русија је цивилизацијска алтернатива Западу*, Београд, Геополитика.
22. Мојси, Доминик. 2012. *Геополитичка емоција*, Београд: Clio, 2012.